

Марија Ненезић

НОРДИЈСКИ НОАР И ПОТРАГА ЗА СМИСЛОМ

(Јун Фосе: *Септологија*, превео са норвешког Радош Косовић, Трећи трг / Сребрно дрво, Београд, 2023)

Оставила је скандинавска књижевност видљив траг у историји Нобелове награде. Јун Фосе је четврти Норвежанин. После Бјерсона, чија поетика је у првим годинама двадесетог века (награду је добио 1903) још баштинила елементе стилске формације романтизма, уметнички генијалног и политички контроверзног Кнута Хамсуна и списатељице Сингрид Унсет, заљубљенице у историјски средњи век, али и доследне критичарке нацизма, актуелни нобеловац уноси типичну постмодерну преокупацију сопством, временом и простором. Сопством неутемељеним у било ком извесном идентитету и хронотопом који такав идентитет прати. Овај песник и романописац на овдашњим просторима познатији је посредством драмских комада које је писао, али после романа *Меланхолија* и *Сейџолоије* (три тома једне необичне прозе а да у поступку није применио нити један класично познат образац и технику онеобичавања приче), сасвим сигурно постаће читан писац. Но свакако не за оне који трагају за познатим и већ препознатим уметничким решењима.

Одговорити на питање о чему пише Фосе у *Сейџолоији* испрва може бити једноставно. О једном сликару и његовом животу. Три тома, први, под насловом *Друго име*, други који се зове *Ја сам неко други* и трећи *Ново име*, већ у наслову варирају мотив и проблем идентитета.

И видим себе како гледам слику са две линије, љубичастом и смеђом, које се укрштају на средини, слика је дууљасћа и видим да сам линије љовукао љолако, гусћом уљаном бојом која се мало слила, и шу иде се смеђа и љубичаста линија укрштају боје су се леио

ћомешале и мало слиле наниже и ја мислим да ѿо још није слика, а уједно је баш ѿаква каква ѿреба да буде, ѿѿова је, нишѿа више не ѿреба да се ради, мислим, и морам да склоним ѿу слику, нећу више да је држим на шѿафелају, нећу више да је ѿледам, мислим...

Ова реченица биће почетак сваког новог поглавља, у сва три тома, уз ситне лексичке варијације и инхерентна је целокупном Фосеовом поступку. Репетитивност постаје кључно место не само композиционог устројства приче већ и његовог значењског слоја, када треба дочарати унутарње стање свести главног јунака, сликара Аслеа. То понављање, уз честу употребу везника „и”, успорава радњу и савршено је аналогно аналитичкој свести јунака у простору којим се креће и временски, током свега неколико дана. Лишено само декоративног својства и ефекта који би такво својство требало да има на читаоца, то понављање јесте формални облик суштинског процеса који се одвија у сликару Аслеу. Тачније, неколико нивоа тог процеса носи смисао текста као интроспективне анализе сопства лишеног стабилних идентитетских ослонаца. Оно што сазнајемо већ у првом тому, на првим страницама романа, исписаним управо том успоравајућом лексичком ритмиком, јесте усамљенички живот сликара Аслеа после смрти супруге Алес. То није информација изречена успутно, некаквом исказном реченицом која би у хронолошком следу радњу требало да одведе из прошлог у будуће, већ је постепена варијација једног призора. После уводног исказа који предочава медитативно стање једног сликара о две укрштене линије, и које би могло трајати и развијати се бескрајно, само једна реч – „мислим”, и одмах потом везник „и” изводе радњу из статичне, медитативне позиције и уводе у кретање ка поменутом мноштву нивоа значења. Један се односи на артистичку загонетку настанка слике, други излази из оквира поетичке анализе сликарства и уводи догађајност у радњу, пробој у нови временски оквир у којем се стичу информације о Аслеовом физичком животу. Тај ниво ће укрстити прошло и садашње време, али се тај укрштај, попут оног на слици на којој се сусрећу и пресецају две линије, једна смеђа и друга љубичаста, спроводи доследно поменутом успореном реченицом која меандрира кроз време прошло, онда поново избија на површину садашњег, да би потом поново заронила у време када је Асле упознао Алес, накратко у простор једног дечјег игралишта, а затим даље, у време дечаштва, оца и мајке, трагично и изненада преминуле сестре, сликарских почетака, Уметничке школе, прекидања студирања, познанства с имењаком, такође сликарем Аслеом. Тачка укрштаја, као пунктум, заправо је суштина *Сейѿолоије*. За суштинским трага сам јунак. У тој тачки пресека је целокупна идејна снага овог романа, за структурну и формално језичку утврдили смо да доприноси једном потпуно аутентичном доживљају времена и простора којим руководи сам јунак, из позиције садашњег. Та је тачка посматрања, попут снатрења, способна да завара читаоца, збуни појавом другог јунака, такође сликара, такође Аслеа, појавом Аслака, комшије, појавом Аслакове сестре и, рекли бисмо ниоткуда, њене двојнице, мистериозне жене. Њихови животи и судбине се укрштају, као што се укршта садашње и прошло време, идентична имена два јунака и две јунакиње имају посве различита семантичка обележја. Као судбине које се донекле огледају једна у другој и на једној вишој, метафизичкој равни, сугеришу значење могућег, алтернативног живота. Замену места,

можда, која се ипак не дешава нити ће се десити. Ако је Асле, главни идеолог ове приче, удовац, његов имењак је разведен, први је без деце, други родитељ два детета, први је медитативни аналитичар уметности и идеје божанског, други је алкохоличар поринут у апсолутно чулни свет доживљаја оностраног. Први слика да би одагнао трагичне догађаје из прошлости и садашњости, други умире од последице тремора изазваног серијом бесомучних опијања. Све то у атмосфери снега и облака, мрака и кише, физичког пространства руралног и урбаног простора као чврстим рамом за чијим слабим местима, пукотинама, главни јунак трага. За продором у светлост кроз тмину. Као на сликама које светлост исијавају из мрака („Када би све могло да буде празна светлост, мисли, да ли би такво место могло да постоји? У празнини, у светлој празнини...“).

Аслеово трагање је попут носталгичне чежње за повратком месту које није „ово овде“ и „ово сада“ и управо зато он слика стално изнова „само једну слику“. Постоји та једна, а све остале су само „налик тој једној“. Целокупна догађајна раван у *Сейшолоији* и њена метафизичка изведеница у Аслеовим медитацијама, има ограничено дејство, до момента стваралачке епифаније када схвата да је управо Андријин крст, оне две линије различитих боја које се укрштају, та, једна једина, слика. То остварење/испуњење после којег више стварање није могуће јер је непотребно. Распеће човека који је трагао за „Богом свемоћи“, а спознао само „Бога немоћи“. Тако је јунак „докучио оно невидљиво“, али посредством осталог које види. Зато му је потребан био тај простор, Уметничка школа из које се убрзо исписао, галерија у Бјергвину, трауматично/-а искуство/-а из детињства и губитак супруге касније. Искуство трагања за божанским као смисленим изван непосредног чулног опажаја. Отуда, по свој прилици, и говор близак библијском казивању о ономе што је било и о временима која ће доћи с позиције медитативног јунака као демијурга који ствара свој свет и своју стварност, растаче један идентитет у мноштву других и другачијих, асоцира паралелизам „по супротности“, не би ли докучио целину.

Једва да у *Сейшолоији* има друштвене контекстуализације времена. Галерија у Бјергвину и галериста, Уметничка школа, отац и мајка, другови из музичког бенда који се лако саставио, али још лакше и распао, фигурирају као оквир реалног дешавања посредством којег Асле испитује кључне идејне концепте. То су мајушна физичка упоришта у свакодневном времену, тачкице ослонца, припрема за велико финале („Зато у ствари постоје две врсте времена, једно време које непрекидно тече и које има значај само за свакодневни живот, и оно друго време, истинско време саздано од догађаја, великих и малих догађаја, од онога што се издваја... то истинско време, заправо је веза свих догађаја и то време не пролази...“).

Отуд у форми *Сейшолоије* недостатак класичног линеарног система и следа догађаја и, с друге стране, обиље успореног мисаоног тока које заправо сажима комплетну прошлост и део садашњости. Симулација синхроног дешавања, свеобухватност у свакој тачки, на сваком месту, код сваког именованог јунака. Ако су Фосеови литерарни преци, нобеловци двадесетог века, рекреирали неке историјске стилске формације, а онда и контекст времена у којем су живели, Фосе наставља традицију обликотворења „осећајности“ човека свог времена. Човека ере флуидних идентитета у некаквом постисторијском оквиру који изнова ствара ослонце мишљења и

деловања. Тражи их у традиционалним идејама божанског и уметничког, али изван традиционалне испитивачке методе. Понире дубље у себе, и изводи закључке који ће традиционалну мисао и о уметности и о божанском и о Богу и о смислу декомпоновати снагом властитог ума и маште не би ли пронашао оно друго и другачије место за којим трага, те тако избио на светлост кроз мрак. Авантура Фосеовог сликара, протагонисте *Сейшолоије*, јесте унутарња авантура немирног трагалачког духа у сведеној физичкој равни. Његова усамљеничка свакодневица, једини комшија којег среће и имењак ког покушава да избави, али не успева, путовање из једне тачке у простору до друге у тој физичкој равни изгледа као монотono успорено кретање а заправо је само формални израз деловања ума који из непрекидног понављања, спотицања, трагања, из мрака излази на светлост.